Harakani Dergisi *Harakani Quarterly*
Sayı Number 1, 2014, 157-172

MEVLANANIN MESNEVİDE YERALAN EBU'L-HASAN EL HARAKÂNÎ (Hz) HAKKINDAKİ İKİ MENKIBEDEN EĞİTİM İÇİN ÇIKARILAN DERSLER

Sırrı AKBABA[1]

Özet
Bu çalışmada önce Ebu'l-Hasan El Harakânî'nin civanmertlikle ilgili sözleri başlıklar halinde sınıflandırılmıştır. İkinci olarak bir hadisin Mevlana tarafından açıklamasına yer verilmiştir. Son olarak ta Ebu'l-Hasan Harakânî'ye ait iki menkıbeden eğitim için çıkarılan dersler ele alınmıştır.
Anahtar Kelimeler: *Civanmertlik, Eğitim, Menkıbe*

Abstract
In this study Firstly, sayings about courage belong to Hasan-ı Harakânî are classified under headings. Secondly, Mevlana's explanation of a hadith is presented. Finally, didactic recommendations are deduced from two narratives about Hasan-ı Harakânî written by Mevlana.
Key words*: courage,education,narrative*

[1] *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Mana eğitiminin gerçekleştiği tasavvuf yolundan ve bu yolun yolcularından yararlanırken, maddi unsurun her alanda zirveye çıktığı günümüzde eğitim için çıkarımlarda bulunmanın güçlüğünü ifade etmekte yarar görüyorum. Birbirine zıt olan mana ile maddeyi tekliğe giden yolda bir potada eriten mutasavvıfların algılayışı ile sıradan bizlerin bu iki farklılığı algılayışımızın aynı olamayacağını bilerek; manayı madde boyutunda anlatacağım için yapacağım tüm indirgemelerden ve yanlışlıklardan dolayı affetme makamının sahibi Yüce Allah (cc)tan ve onun sevdiği kullarından bağışlanmamı dileyerek konuya başlamak istiyorum.

CİVANMERTLİK

Civanmert: Mert yaradılışlı, yüce gönüllü yiğit demektir. Bu yiğitler Ebu'l-Hasan Harakânî Hazretlerinin sözlerinden hareketle şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Civanmertler işleri ağır, yükleri hüzün olan yiğitlerdir: "Civanmertlerin kalbinde öyle bir yük vardır ki, eğer bu yükü bir mahlûka koysalar yok olur. Bu yükü taşıyabilmeleri için kendi evliyasını kendisi koruyor. Yoksa damarları ve kemikleri hurdahaş olur." "Hak Teâlâ eşyayı halk arasında bölüştürmüştür. Civanmertlerin hissesi için hüzün ayırmış ve onlarda bunu kabullenmiştir." "İş kendilerinden el çekmedikçe civanmertler işten el çekmezler."

2. Civanmertlerin hüznü amaçlıdır: "Civanmertlerin derdi iki âleme sığmayan bir üzüntüdür. Bu üzüntü zikretmek istediklerinde Ona yaraşır biçimde Onu anamama üzüntüsüdür." "Ola ki kalbimize bir şey doğar da enbiya ve evliyanın tattığı cinsten bir şey tadarız, diyen civanmertlerin gözü Allah'ın gaybındadır."

3*. Civanmertlerin açığa vurulmayan sırları vardır:* "Hak Teâlâ civanmertlerin sırrını ne bu dünyada ne de öteki dünyada açığa vurur ve bu sırrı kendileri de açığa vurmazlar".

4. *Civanmertlik büyüklük, civanmertler de büyük insanlardır:* "Bir civanmert çölün kenarına varıp şöyle bir baktı, sonra geri dönüp, 'Ben buraya sığmam.' dedi. O ben olduğum için demek istedi."

5. Civanmertlerin de gıdası vardır: "Civanmertler için yenecek ve içilecek şey Allah sevgisidir."

6. Civanmertliğin analizi yapılabilir: “Civanmertlik üç çeşmeli bir deryadır: Biri cömertlik, ikincisi şefkat, üçüncüsü de halktan doymuş olup Hakka muhtaç olmak.”

7. *Âlim ile civanmert arasında fark vardır*: “Şu zahiri ilmin bir zahiri var, bir de bâtıni. Bâtıni olanında bâtıni vardır. Zahir ve zahirin zahiri olan ilim âlimlerin anlattıkları şeydir. Bâtıni ilmi civanmertler yine civanmertlere anlatırlar. Bâtının de bâtıni olan ilim civanmert ile Allah u Teâlâ arasında bir sırdır ki, halk için ona yol yoktur.”

8. *Civanmertleri inkâr eden kendine yazık etmiştir:* “Şayet civanmertleri inkâr varsa, yer ve gök dahi yardımcı olsa tâatın hiçbir değeri olmaz.”

9. Civanmertlere Ebu’l-Hasan Harakânî Hazretlerinden öğütler:

“Allah’ın arşı sırtımıza konulmuştur. Ey civanmertler! Yük ağırdır, çabalayın ve yiğitçe davranın!”

“Allah u Teâlâ herkese kendinden bir şey açmıştır; ama zatını yani kendini hiç kimseye açmamıştır. Civanmertler! Gidin ve Allah’la mert olun, yoksa size zatından bir şey açmaz.”

“Onun şevkiyle bir kimsenin kalbi yanar da kül olursa, muhabbet rüzgârı çıkıp bu külü kaldırır, yer ve gök bununla dolar. Görmek istediğini orada görebilir, işitmek istediğini orada işitebilir, tatmak istediğini orada tadabilirsin. Mücerretlik ve civanmertlik burada gerek!”

“Yaratıkların bazısı Kâbe’yi, bazısı semadaki Beytü’l-Ma’muru bazısı arşın çevresini tavaf ediyorlar. Civanmertlerin tavafı ise Onun vahdetindedir.”

“Ey civanmertler! Uyanık olun! Onu hırka ve seccadeyle göremezsiniz. Bu iddiayla ortaya çıkanı ezerler. Nasıl istiyorsan öyle ol. Civanmertlik nefse ve cana sahip olmamaktır. Kıyamet günü halkın hasmı halkken, bizim hasmımız Allah’tır. Hısım O olunca da dava asla halledilmez. O bizi sıkı yakalamıştır, bizse onu daha sıkı!”

BİR HADİSİ MEVLANANIN AÇIKLAMASI

Allah yolunun yolcuları, bu yola çıkarken, yolda yürürken ve hedefe ulaşırken bir eğiticiye ihtiyaç duymuşlardır. Hedefe ulaştıktan sonra da kendileri eğitimci makamına geçerek başkalarını eğitmeye başlamışlardır. Böylece hem öğrenci hem de öğretmen olmuşlardır. Buna birkaç örnek verecek olursak: Hasan Harakânî (Hz) Bayezid-i Bistami’nin, Hoca Ahmet Yesevi(Hz),

Arslan Baba ve Yusuf Hemedani'nin, Mansur Ata, Hacı Bektaşi Veli ve Abdulhaluk Gücdüvani (Hz), Hoca Ahmet Yesevi'nin ve Mevlana, Şemsi Tebrizi'nin öğrencisi olmuşlardır. Hem eğitilen hem de eğiten konumunda bulunmuş olan burada ismi verilen ve verilmeyen mana eğitmenlerinden öğrenebileceğimiz ve eğitimde kullanabileceğimiz çok şeyler olduğu bilinmelidir.

İçe dıştan (manaya maddeden) daha çok önem veren, insanlığa hizmeti çok büyük olan, Hak dostu ulu kişilerin eserlerinin kaynağını Kuran-ı Kerim ve insanlığa sonsuz hizmeti olan Peygamberimizin hadisleri oluşturmaktadır. Bu sebeple önce Peygamber Efendimize ait olduğu rivayet edilen bir hadisi, Mevlana'nın açıklamasıyla başlamanın doğru olacağını varsaydık:

"Mustafa Aleyhisselâm 'Ulu Tanrı Melekleri yarattı, onlara akıl verdi. Hayvanları yarattı, onlara şehvet verdi. İnsanoğullarını yarattı, onlara hem akıl verdi, hem şehvet. Kimin aklı şehvetinden üstün olursa meleklerden daha yücedir. Kimin şehveti aklından üstünse hayvanlardan aşağıdır.' dedi."

Bu hadisi, Mevlana şöyle tefsir etmektedir: "Ulu Tanrı halkı üç çeşit yarattı. Bir bölüğü tamamı ile akıldan, bilgiden ve cömertlikten ibaret. Bunlar meleklerdir. Secdeden başka bir şey bilmezler! Yaradılışlarında hırs ve heva yoktur. Mutlak nurdur onlar, Tanrı aşkıyla dirilmişlerdir. Bir bölüğüyse bilgisizdir. Hayvan gibi ot otlamakla semirirler. Onlar ahırdan ottan başka bir şey görmezler. Kötülükten de gafildirler, yücelikten de iyilikten de! Üçüncü bölükse Ademoğullarıdır, insanlardır. Bunlar yarı yaradılışları bakımından melektirler, yarı yaradılışları bakımından eşek! Eşek olan yarıları aşağılığa meyleder, öbür yarıları da akla meyleder!

İlk iki bölük savaştan çekişten anlamaz, istirahat ve huzur içindedir. Fakat bu bölük, yani insan, ikisine de aykırıdır, yani azap içindedir. Bu insanda sınama yüzünden bölüklere ayrılmıştır. Hepsi insan şeklindedir ama üç kısımdır:

Bir kısmı mutlak varlık olan Tanrıya dalmış, kızgınlıktan heva ve hevesten, dedikodudan kurtulmuşlardır. Riyazattan da kurtulmuşlardır, zahitlikten ve savaştan da. San- ki onlar, insanoğlundan doğmamışlardır.

İkinci kısmı eşeklere katılmış olanlardır. Bunlar kızgınlığın da kendisi olmuşlar, tepeden tırnağa kadar şehvet kesilmişlerdir. Bunlardaki Cebraillik, meleklik sıfatı gitmiştir. Çünkü o ev dardı, o sıfat da büyük, sığamadı geçip gitti! Canı olmayan adam ölür. Canında bu sıfat bulunmayan kişi de eşek olur.

Onun örüp dokuduğu hile ve şeytanlık, başka bir hayvanda zuhur edemez. Altın sırmalı elbiseler dokur. Hendese (Geometri) bilgisinin en ince noktalarını bilir yahut nücum (astroloji), tıp ve felsefe bilgilerini elde eder! Çünkü onun ancak bu dünya ile alakası vardır. Yedinci kat göğe çıkmaya yolu yoktur. Tanrı yolunun, Tanrı durağının bilgisini anca gönül sahibi yahut da gönül sahibinin gönlü bilir! Fakat uyanıklık geldi de hayvani uyku kalmadı mı duygusunun aksi ve aykırı olduğunu levhden okur anlar! " Uykuya dalan kişinin uyandığı zaman rüyada gördüklerinin aksini görmesi gibi." Mevlana, bu ikinci uyandırılması gereken insan türünü de açıkladıktan sonra "Hülasa o aşağılık kişi aşağılık alemindedir. Onu bırak, 'Ben batanları sevmem.' de." diyerek bu sözlerine iki ayet-i kerime ile şöyle destek bulur:

"Kalplerinde hastalık olanlara gelince, Kuran onların gönüllerindeki pisliği artırır." ve " Tanrı Kur'an da ki misallerle çoğunu azdırır çoğunu da doğru yola götürür."

Mevlana derki "Çünkü hayvani ruha sahip olan kişinin huylarını değiştirmeye, nefsiyle savaşa girişmeye, aşağılıktan kurtulmaya istidadı vardı ama o istidadı fevt etti! Hâlbuki hayvanda bu istidat yoktur. Hayvanlıktaki özrü apaçıktır. İnsandan yol gösteren bu istidat gitti mi ne yerse yesin eşek beynidir! Aklı artıran bir ilaç olan beladür yese afyon kesilir. Kalp illeti ve akılsızlığı artar." Bu cümleleriyle Mevlana, acele ederek doğuştan var olan insani yeteneği yitirmeden müdahale edilmesi gerektiğini, aksi takdirde eğitilmesinin imkânsız olacağına eğitimcilerin dikkatlerini çekmektedir. Çağdaş psikoloji bilimi bu durumu "kritik dönem" kavramıyla açıklamaktadır. Bu kritik gelişim dönemi geldiğinde, o döneme ait olan ödev aksatılmadan yapılmalıdır. Bu ödev ya da görevin o gelişim döneminde yapılmaması daha sonra telafisi imkânsız hale gelebilmektedir.

Mevlana eğitim sürecine girmiş olan insanı da şu şekilde bizlere tanıtmaktadır:

"İnsanların bir bölüğüyse savaştadır. Yarı hayvan, doğru yolu bulma bakımından yarı insandır! Gece gündüz savaşta, çekiştedir bunlar. Sonu yani insanlığı, önü yani hayvanlığıyla savaşır durur. Aklın nefisle savaşı Mecnunun devesiyle savaşına benzer. Mecnunun sevdası Leylâ'yadır, devesinin sevdası yavrusuna. Nitekim Mecnun da "devenin sevdası ardındakinedir benim sevdam önümdekine. İkimiz de sevdalıyız ama sevdalarımız aykırı!' demiştir. Mecnun bir an bile kendisinden geçti mi deve hemen geri döner yavrusu için geri

giderdi. Bunu anlayan Mecnun ‘Bu yol vuslata erişmek için iki adımdan ibaret, hâlbuki ben senin hilenle tam altmış yıldır bu iki adımlık yolda kalakaldım.’ diyerek kendini devenin sırtından atıverdi. Kendini atarken ezilip, kırılan ayağını bağlayan Mecnun ‘Top olurum da onun cevgânının (cirit oyununda topu sürükleyen ucu eğri sopa) önüne düşer yuvarlanarak giderim!’ dedi. İşte güzel sözlü Hâkim, tenden inmeyen atlıya bu yüzden lanet etmiştir. Tenden aşağı inip ayrılmayan can, yol azıtır gider. Top ol da doğruluk yanına yat, aşk cevgânıyla yuvarlanarak git! Çünkü bu yolculuk binekten indikten sonra Tanrı çekişiyle olur. Halbuki önceki gidişimiz deveyleydi! Bu çekilip gitme alelade çekilip gitme değildir. Bunu Ahmed’in lütfu meydana getirdi vesselam.” diyerek sözünü tamamlayan Mevlana, nefsimizle mücadeleyi eğitim için şart koşuyor ancak burada savaşı kazanmanın ve özellikle de zaferi devam ettirmenin Allah (cc) ve Peygamberin (sav) lütfu olduğunu da özellikle vurguluyor.

Erenlerin “nefis savaşı” dedikleri “kendini gerçekleştirme” günümüz eğitim bilimlerinde artık kabul edilmektedir. Nitekim eskiden saldırganlığın boşaltılması gerektiğini öğütleyen eğitim anlayışının yanlış olduğu ve bunun yerine saldırganlığın bireysel olarak denetim altına alınmasının asıl çözüm olduğu deneylerle ispatlanmıştır.

HARAKÂNÎYE AİT İKİ MENKIBEDEN EĞİTİM İÇİN ÇIKARILANLAR

Mevlana(Hz), kendisinin söylediği her ne varsa Harakâni’ (Hz) ye ait olduğunu vurgulamış olması nedeniyle yukarıda Mevlana’nın Mesnevisiyle başlamayı ve onunla devam etmeyi uygun bulduk.

Aşağıda yazılan Ebu’l-Hasan el-Harakânî’ (Hz) ye ait iki menkıbe Mevlana’nın Mesnevisinin 4. ve 6. Ciltlerinden alınmıştır. Bu menkıbelerde bizlere sunulan eğitici mesajlar çıkarılmaya çalışılmıştır:

“Bu beden doktorları pek bilgilidirler. Senin hastalıklarını senden daha iyi bilirler! İdrara bakıp ahvalini anlar; fakat sen hastalığını o tarzda bilemez teşhis edemezsin. Sonra nabızdan, benizden, kandan da her türlü hastalığın kokusunu alırlar.

Âlemdeki Tanrı doktorları, artık sen söylemeden nasıl olur da halini anlamazlar senin? … Beden doktorları hastalığı teşhis için idrara vesaireye muhtaçtır. Fakat kâmiller, Tanrı doktorları uzaktan adını duydular mı varlığının ta derinlerine kadar girerler! Hatta sen doğmadan yıllarca evvelki hallerini bile görürler!

1. MENKIBE:

Bayezid'in Ebu'l-Hasan'ın halini daha evvelce nasıl gördüğünü duymadın mı? Bir gün o takva sultanı dervişleriyle sahradan geçerken, ansızın ona Rey civarında Harkan tarafından bir kokudur geldi. Orada iştiyaklı bir feryat çekti, rüzgârdan koku aldı. Âşıkçasına bir kokladı, âdete ruhu rüzgârdan bir şarap tatmaktaydı.

Buzlu suyla dolu olan bir testinin dışında ter gibi sular peydahlanır. O havanın soğukluğundan meydana gelir. Yoksa testinin içinden dışarı su sızmaz! Koku getiren rüzgâr, onu su haline getirmiştir. İşte onun gibi su da Bayezid'e şarap haline gelmişti!"

Eğitimcinin öğrencisini sevmesi, kokusunu duyması, onun eğitimi için her türlü fedakârlığa katlanacağının bir göstergesidir. Biz bunu, sınıf öğretmenlerinin tayinleri çıkıp da bir başka yere gidecekleri zaman boş sınıfa girerek öğrencilerinin sınıfa sinmiş olan kokularını duyduğunda gözyaşlarına hakîm olamadığına benzetebiliriz. Mevlana anlamamız için somutlaştırarak testinin dışındaki "ter gibi su" benzetmesini yapmıştır ve bunu yaparken eğitimcilere anlamayı kolaylaştırmak için somut örnekler vermemiz gerektiğine de dikkatleri çekmiştir. Hele eğitimci soyut ve öteler âleminden söz ettiğinde, her öğrencinin anlamasının zorlaşacağı da bilinmeli ve kolaylaştırmak için gereken yapılmalıdır.

Mevlana eğitimciye ait olan bu vasıfları bize tanıttıktan sonra devam ediyor:

"Bayezid'de sarhoşluk eseri görülünce bir mürit ona gelip sordu: 'Beş duyuyla altı cihetten dışarı olan şu hoş hal nedir? Yüzün gâh kızarmakta, gâh sararmakta, gâh ağarmakta bu ne hal bu ne müjde? Koklayıp duruyorsun ama görünürde gül yok, şüphesiz bu gaip âleminden bir haber, bir mektup gelmekte. Her an Yakup gibi sana da bir Yusuf'tan şifa kokusu erişmekte.'

Bize de o testiden bir katre dök. Bize de o gül bahçesinden bir kokucuk anlat! Biz buna alışmamışız ey yüce ve güzel er. Bizim dudağımız kuru, sen bu şarabı yalnızca içiyorsun! Ey çevik er, ey gökyüzünü dönüp dolaşan er, içtiğin şaraptan bize de bir yudumcuk sun! Bu zamanda meclisin beyi sensin, senden başkası değil. Bize de bak! Bu şarap gizlice içilir mi ki? Şarap muhakkak adamı rezil rüsva eder! Kokusunu gizlesen bile sarhoş gözlerini ne yapacaksın ki? Zaten bu koku, âlemde yüz binlerce perde altında gizlenebilecek bir koku değil ki! O keskin kokuyla ova da nedir ki? O koku dokuz feleği bile geçti! Bu

şarabın bulunduğu testinin başını balçıkla örtme. Zaten bu öyle bir açıkta şarap ki örtülmesine imkân yok. Ey sırlar bilen sır söyleyici, seni avlayanı lütfen söyle!"

Mevlana burada talep edenin yani talebenin yalvarışına dikkatleri çekerek günümüzde "motivasyon" diye isimlendirilen bilginin peşine öğrencinin gönülden isteyerek koşmasının eğitim için zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte motivasyonun da eğitimcinin hallerinden öğrencinin yaptığı çıkarımlardan kaynaklandığını göstermiştir. Nitekim daha biz ortaokulda iken bir hocamızın Tarih dersi anlatırken duygulanarak ağlaması, bizlerde tarihe karşı bir duyarlılık oluşturmuştu.

"Bayezid dedi ki 'Bu taraftan bir dostun kokusu gelmekte. Bu köyden bir padişah geliyor! Bunca yıldan sonra bir padişah doğacak. Otağını göklere kuracak! Yüzü Tanrının gül bahçelerinin tesiriyle gül rengine dönecek. Makam ve rütbe bakımından benden üstün olacak!

Dediler ki adı ne? Bayezid, Ebu'l-Hasan dedi. Onun şeklini, kaşının çenesinin ne şekilde olduğunu anlattı. Boyunu rengini, şeklini, saçlarını, yüzünü bir bir anlattı.

Ten şekli ten gibi iğretidir. Ona pek gönül verme. O bir anda gelir geçer! Tabii ruhun şekli, hali de fanidir. O can şeklini, sıfatını isteki gökyüzündedir! Onun bedeni yeryüzündeki mum gibidir. Nuru ise yedinci kat tavanın üstündedir!

Güneşin ışıkları odadadır ama güneş, dördüncü kat göktedir. Gülün suretini latife yollu burnunun altından görürsün ama gül kokusu dimağın ta tavanına, sayvanına kadar her yeri tutmuştur. Uyuyan adam Aden de bir azaba uğradığını görür ama aksi ter halinde bedeninde görünür! Gömlek Mısır'da bir harise rehin olmuştur ama Kenan ülkesi o ülkenin kokusuyla dolmuştur.

Tarihçiler bunu duyunca Bayezid'in tayin ettiği zamanı yazdılar. Adeta şişe benzeyen kamış kalemlerini kebapla bezediler. Tam o zaman, o tarih gelip çatınca o padişah doğdu. Devlet satrancını oynadı. Bayezid'in ölümünden sonra yıllar geçti, Ebu'l-Hasan dünyaya geldi. O padişah, Ebu'l-Hasan ihsanına, kıskanmasına ait ne gibi huylar söylediyse aynen zuhur etti. Çünkü onun önünde giden levhi mahfuzdur. Neden mahfuzdur o levh? Hatadan!

Bu ne yıldız bilgisidir, ne remil (fal), ne deruva. Tanrı doğrusunu daha iyi bilir ya. Tanrı vahyidir! Sofiler bunu halktan gizlemek için gönül vahyi

demişlerdir. Sen istersen onu gönül vahyi farz et. Gönül zaten onun nazargâhıdır. Gönül ona agâh olunca nasıl hata eder? Ey mümin sen Tanrı nuruyla bakar, görürsün. Hatadan, yanılmadan eminsin!

Ebu'l-Hasan, Bayezid'in buyurduğu gibi zuhur etti ve bunu adamlarından duydu. Bayezid, Hasan benim dervişim ve ümmetim olur. Her sabah benim mezarımda benden ders alır demişti. Kendisi de dedi ki: Ben de şeyhi rüyamda gördüm, ruhundan bu sözü duydum.

Her sabah onun mezarına yüz tutar, ta kuşluk çağına kadar huzurunda dururdu. Ya bir şeyhin huzuruna gider gibi o mezarın başına gelir yahut da sözsüz müşkülleri hallolurdu. Nihayet yine bir gün kutlulukla o mezarın başına geldi. Yeni kar yağmıştı mezarlar karla örtülmüştü. Mezarın üstünde kat kat karların bayrak gibi yüceldiğini, kubbe kubbe yığıldığını görünce gamlandı. O diri şeyhin mezarından ses geldi: 'Ben buradayım bana gel.' diye. 'Seni çağırıp duruyorum. Kendine gel. Sesime koş, bu yana seğirt! Alem karla dolsa da sen benden yüz çevirme!' o gün Ebu'l-Hasan'ın hali düzeldi. Önce duymuş olduğu şaşılacak şeyler, o gün kendisinde zuhur etti."

Mevlana, burada öğrencinin eğitim yolunda giderken yorulabileceğini, yılabileceğini ancak eğitimcinin bunu bilerek öğrencisine cesaret vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Ebu'l-Hasan'ın (Hz) cismen görmediği şeyhinin mezarına her gün sürekli gidişinin ödülünü almış olması sebatın, eğitilmedeki rolünü göstermesi bakımından önemli ve manidar bulunmuştur.

2. MENKIBE:

"Bir derviş Ebu'l-Hüseyn-i Harkan'ın şöhretini duyup Tarkan Şehrinden yola çıkmıştı. Dağlar aştı, uzun ovalar geçti. Şeyhi görmek için özü doğru olarak Tanrıya yalvarıp yakararak bunca yol aldı. Yolda gördüğü cefalar, çektiği eziyetler anlatılmaya değer ama ben kısa kesiyorum.

O genç yolu bitirip maksadına ulaştı. O padişahın evini sordu, öğrenip kapısına geldi. Yüzlerce saygıyla kapı halkasını vurdu. Şeyhin karısı kapıdan başını çıkardı.

Ey kerim sahibi ne istiyorsun? dedi. Derviş, ziyaret için geldim, deyince, kadın kahkahayla gülüp dedi ki: Sakalına bak yahu. Hele şu yolculuğa şu uğradığın derde bak. Yerinde yurdunda işin yok muydu da beyhude yere yollara düştün? Bir ahmağı görmek hevesine mi düştün, yoksa yurdundan mı usandın?

Yahut da şeytan sana bir boyunduruk urdu, vesveseler verdi, sana bu yolculuk kapısını açtı.

Birçok kötü sözler söyledi, küfürlerde bulundu, mırıldandı durdu. Onların hepsini söyleyemem ben." ifadesiyle Mevlana, büyük bir eğitimciden söz ederken terbiyeyi elden bırakmamak gerektiğini; Başkasının söylemiş olduğu küfürleri dahi söyleyemeyecek kadar saygılı olduğunu, bizlere örnek olacak şekilde göstermiştir. Hâlbuki aynı Mevlana, eğitim için müstehcen olayları yeri geldiğinde anlatmaktan da kaçınmamıştır.

"Kadının sayısız gülmesinden hikâyeler söylemesinden derviş pek dertlendi, dertlere uğradı. Dervişin gözlerinden yaşlar aktı, dedi ki: Bütün bunlarla beraber o adı tatlı padişah nerede? Söyle bana!

Kadın dedi ki: O bomboş riyakâr bir hilebazdır. Ahmaklara tuzaktır. Yol azıtanlara kementlik eder. Senin gibi sakalını değirmende ağartan yüzbinlerce kişi azgınlıktan ona düşmüştür. Onu görmez, esenlikle yerine yurduna dönersen senin için daha hayırlıdır. Onu görüp de azmazsın hiç olmazsa. Onun işi gücü laftır. Kâse yalayıcı, hazır sofraya oturucu bir heriftir. Fakat davulunun sesi etrafa yayılmış her nasılsa. Bu kavim İsrailoğullarına benzer, öküze taparlar. Böyle bir öküze el vurup dururlar işte. Bu hazır sofraya oturan adama kapılan, geceleyin bir leştir, gündüzün işsiz güçsüz bir adam. Bunlar yüzlerce bilgiyi yüceliği bırakmışlardır da bir hileye, bir riyaya kapılmışlardır. İşte ha! Bu.

Nerde Musa'nın suyu? Gelse de şu öküze tapanların kanlarını dökse. Yazık! Şeriatı, Tanrıdan ürküp, sakınmayı ardına atmış. Nerde Ömer? Gelse de şiddetle doğruluğu emretse! Bunlar her kötü şeyi mübah biliyorlar. Bu ibahilik (her şeyi mübah sayan) bunlardan yayıldı, fesatçı kalleşe de ruhsat oldu adeta! Nerde peygamberle sahabesinin yolu? Nerde namaz, nerde teşbih, nerde onların edepleri?"

Mevlana, haksızlık karşısında susulmaması gerektiğini, hele bu haksız eleştiri ulu bir erene yapılıyorsa gereken cevabın verilmesinin zorunlu olduğunu aşağıdaki örnekten hareketle öğütlemektedir:

"Genç, yeter diye bağırdı. Apaydın günde bekçinin ne lüzumu var? Erlerin nuru doğuyu da tuttu batıyı da. Gökler bile hayrete kalıp secde ettiler. Tanrı güneşi hamel burcundan (Kuzu burcu; Güneş 21 Martta bu burca girer, gece ve gündüz eşit olur) doğdu da bu güneş utancından perde ardına girdi. Senin gibi bir şeytanın saçmaları nerden beni bu kapının tokmağından döndürecek? Ben bulut gibi bir yele kapılıp gelmedim ki beni bu kapıdan bir

tozla çevirebilsin. Öküz bile o kerem kıblesi olunca nur kesilir fakat o nur olmadı mı kıble küfürdür, puttur. Heva ve hevesten gelen ibahilik sapıklıktır, azgınlıktır fakat Tanrıdan gelen ibahilik yüceliktir. O hesaba sığmaz nurun doğup parladığı yerde küfür iman kesildi, şeytan Müslüman oldu. O yücelik mazharıdır. Tanrı sevgilisidir. Bütün ileri meleklerden öncülük kapmıştır. Melekten Adem'e secde etmeleri, ondan ileri olmalarındandır. Deri daima içe secde eder. A koca karı sen Tanrı mumunu üflüyorsun, ama hem sen yanıyorsun hem başın, ey ağzı kokmuş! Bir köpeğin ağzından deniz pislenir mi? Güneş üflemekle söner mi? Eğer görünüşe göre hüküm veriyorsan bu aydınlıktan daha aydın, daha görünür ne var söyle. Zahirden olanların hepsi, bu zuhurun karşısında noksanın, kusurun en ilerisindedir. Kim Tanrı mumunu üflerse o mum sönmez, üfleyenin ağzı yanar. Senin gibi birçok yarasalar rüya görürler ama bu âlem güneşten yetim kalır mı? Ruh denizinde öyle kuvvetli dalgalar olur ki Nuh tufanından yüzlerce defa üstündür. Fakat Kenan'ın gözünde kıl bitmiştir de o yüzden Nuh'u da bırakmıştır, gemiyi de. Dağa tırmanmaya kalkışmıştır. Fakat derhal yarım bir dalga, dağı da aşağılıkların ta dibine atmıştır, Kenan'ı da."

Mevlana, haksızlığa susmadığı gibi, hak yolda giderken karşılaşılan engele takılıp kalmamanın da şart olduğunu, yola devam etmenin lüzumunu şöyle anlatır:

"Ay nurunu saçar köpek havlar durur. Hiç köpek ayı kendisine ortak edinebilir mi? Ay ışığıyla geceleyin yol alanlar, köpek havlamasıyla yollarından kalırlar mı? Cüzü külle doğru ok gibi gider. Kokuşuk koca karının ardına düşer mi hiç?"

Algı noksanlığından kaynaklı göremeyenlerin görme ihtimali olanları yoldan çıkarmaması ya da yanlış algılamalara yol açmaması için de Mevlana, gönül gözünden süzülüp gelen yemişlerle okuyanların gözünü açmaya çalışmaktadır:

"Şeriatın canı da ariftir, takvanın canı da. Marifet geçmiş zamanlardaki zahitliğin mahsulüdür. Zahitlik ekmeye çalışmaktır, marifette o ekinin bitmesidir. Şu halde çalışmak ve inanmak bedene benzer, bu ekmenin canı da biten mahsuldür ve onu devşirmektir. Doğruluğu emretmekte odur, doğruluk da o. Sırları açan odur, açılan sırlar da o. Bugünümüzün de padişahıdır, yarınımızın da. Deri daima latif içe kuldur.

Şeyh, "Ben Tanrıyım." dedi ama ileri gitti, bütün körlerin boğazını sıktı. Kulun varlığı Tanrı varlığında yok olunca ne kalır? Bir düşün a Çıfıt! Gözün varsa açta bak. La dedikten sonra artık ne kalır?

O göğe aya tüküren dudağın, boğazın, ağzın kesilseydi keşke! Şüphe yok ki o tükürük, göğe çıkmaz, döner, senin suratına gelir! Ebu Leheb'in ruhuna kıyamete kadar "Elleri kurusun." bedduası geldiği gibi, o tükürük de kıyamete kadar Tanrıdan senin suratına gelir.

Davulu var, bayrağı var, ülkesi var. Böyle bir padişaha hazır sofraya oturur diyen köpektir. Gökler onun ayına kuldur. Doğu da ondan ekmek dilemektedir, Batı da.

Fermanında "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım." hadisi yazılı olan zat, bir zattır ki herkes, onun nimetlerine, onun rızık taksimine muhtaçtır. O olmasaydı gökyüzü olmazdı, dönmezdi, nurlanmazdı, meleklere yurt kesilmezdi. O olmasaydı denizler olmaz, denizlerdeki heybet vücut bulmaz, balıklar ve padişahlara layık inciler meydana gelmezdi. O olmasaydı yeryüzü olmaz, yeryüzünün içinde defineler, dışında yaseminler yaratılmazdı. Rızıklarda onun rızkını yemektedir, meyveler da onun yağmuruna karşı dudakları kupkuru bir haldedir.

Kendine gel bu işteki düğüm, tersine düğümlenmiştir. Sana sadaka verene sen sadaka ver! Ey yoksul zengine sadaka ver. Bütün altınlar, bütün ipekli kumaşlar, yokluktadır, yoksuldadır.

Senin gibi bir kötü, o makbul ruha eş olmuş, Nuh'un nikâhındaki kâfir gibi adeta. Bu yurda mensup olmasaydın şimdi seni paramparça ederdim. O Nuh'u da senden halas ederdim, ben de kısasa uğrar, Şeyh'in yolunda ölmek şerefiyle yücelirdim. Fakat zamanın padişahlar padişahının evinde bu çeşit küstahlıkta bulunamam. Yürü dua etki bu yurdun köpeğisin, yoksa şimdi yapacağımı yapardım sana.

Ondan sonra derviş, herkese sormakta, Şeyhi her tarafta araştırmadaydı. Birisi dedi ki: O kutup, odun getirmek üzere ormana gitti. O zülfikâr düşünceli ve ateşli derviş Şeyh'in havasına uyup ormanın yolunu tuttu. Şeytan aklına ayı tozla örten bir gizli vesvese vermekteydi. Bu din şeyhi neden böyle bir kadını evinde tutuyor, onunla düşüp kalkıyor? Zıt nasıl olurda zıddıyla beraber bulunur? Halkın imamı olan bir zat nerde, maymun nerede? diyordu. Sonra yine ateş gibi dönüyor, Lâ havle okuyor, ona itirazım küfürdür, kindir diyordu. Ben kim oluyorum ki Tanrının işlerine karışıyorum? Nefsimden neden böyle

şüpheler, kınamalar geliyor? Derken nefsi yine saldırıyor, bu yüzden gönlünden kuyumcular potasından çıkar gibi duman tütüyordu. Şeytan'la diyordu Cebrail'in ne münasebeti var ki onunla konuşsun, düşüp kalksın, beraber yatsın, uyusun! Azer, nasıl olurda Halil'le geçinebilir? Yol kesen, nasıl olurda kılavuzla beraber bulunur?"

Mevlana, dervişin bu iç savaşını sunarken; doğru yolda yürüyen her insanın yanlış düşüncelerle birlikte bulunduğunu ve bu düşünceleriyle mücadele etmesi gerektiğini de eğitim için şart koşmaktadır. Ona göre asıl olan bu düşüncelere yenik düşmemektir. Doğru yolda mücadele edene Allah yardımcı olur elbet:

"O, bu düşüncedeyken ünlü şeyh, bir aslana binmiş, çıkageldi. Kükremiş aslan odununu çekmekteydi. O kutlu zat da odunlarının üstüne binmişti. Kamçısı da bir yılandı. Yücelikle yılanı bir kamçı gibi eline almıştı.

İyice bil ki her şeyh, sarhoş aslanın üstüne biner. O görünür, bu görünmez ama can gözünden gizli değildir. Onların altında yüzbinlerce aslan vardır, odun çeker durur. Gaip gözü onu görür. Fakat adam olmayan da görsün diye Tanrı onları bir bir baş gözüne de gösterir.

O padişah dervişi uzaktan görüp güldü. Sakın dedi, aldanma, şeytanı dinleme. O ulu şeyh gönlünün nuruyla dervişin içinden geçeni bildi. O nur, ne güzel bir delildir. O hünerli zat dervişin yola düşmesinden o ana kadar aklından geçenleri bir bir söyledi. Ondan sonra o güzel güzel çileyip şakıyan zat kadını kınaması hususunda da ağzını açıp dedi ki: O tahammül nefis havasından değildir. Bu zan senin nefsinin havasıdır, orada durma! Ben sabredip bu kadının yükünü çekmeseydim aslan benim yükümü çeker miydi hiç?"

Harakânî Hazretlerinin sabrının mahsulünü nasıl aldığını bu sözlerle bize gösteren Mevlana, okuyucuya sabrı telkin ve tavsiye etmekle kalmıyor, Allah(cc) yolunun sadık yolcuları için bu sabrın nasıl aşka dönüştüğünü de Hasan Harakânî'nin aşağıdaki sözleriyle bizlere sunuyor:

"Ben de Tanrı yükünün altında kendinden geçmiş sarhoş ve köpürmüş bir deveyim. Onun buyruğunda yarı ham bile değilim ki halkın kınaması, yermesini düşüneyim. Bizim geri kalanımız da onun buyruğudur, ileri gidenimiz de. Canımız yüz üstü koşarak onu aramadadır. Bizim tekliğimiz, çiftliğimiz hava ve hevesten değildir. Canımız mühre gibi Tanrı elindedir. O ahmağın nazını da çekeriz, onun gibi yüzlercesinin nazını da. Bu renk aşkından, koku sevdasından değildir. Bu kaza ve kader bizim dersimizin talebeleridir.

Artık savaşımızın debdebesi nereye varır bir düşün. Nereye mi varır? Yere bile yol almayan bir yere. Işığı, gözleri alan Tanrı ayına ancak! O nur, bütün vehimlerden ve tasavvurlardan uzak olan nurun nurunun nurudur. Dedikoduyu, senin, için aşağılattım ibret al da kötü huylu arkadaşla arkadaş ol uzlaş. "Sabır sıkıntının anahtarıdır." sırrına ermek için gülerek hoşlanarak onun derdini çek. Bu aşağılık kişilerin aşağılığını çekersen sünnetlerin nuruna ulaşırsın. Peygamberler aşağılık adamların zahmetlerini çok çektiler. Bu çeşit yılanlardan nice ıstıraplara uğradılar. Yarlıgayan Tanrının muradı hükmü ta ezelden tecelli ve zuhur etmekti. Zıddı olmadıkça bir şey görünemez. O misli olmayan padişahınsa zıddı yoktur."

Bugün psikolojik danışma yaklaşımlarından Gestalt Terapi, danışma anında dedikoduyu yasaklayarak insanları sağlığa kavuşturmaya çalışmaktadır. Kötülerin sıkıntılarına dedikodu yapmadan sabırla katlanmanın, insanı nasıl olgunlaştırdığını gösteren güzel bir örnektir. İslam dininin ve Harakânî (Hz) gibi din yolunun ulu yolcularının yüzyıllar öncesindeki vurgusu da budur.

SONUÇ:

Eğitim her yaş için geçerli olsa da geleceği hedefleyen uzak görüşlü eğitimciler bu konuda gençlere daha fazla önem vermişlerdir. Harakânî' (Hz)nin "civanmertlik" kavramı bu bağlamda manidar bulunmuştur.

Erenlerin feyz aldıkları temel iki kaynaktan biri Kuran-ı Kerim, diğeri de Peygamber Efendimizin hadisleridir. Bu nedenle ayet ve hadislerden eğitim amaçlı yararlanırken Mevlana, Yunus, Harakânî… gibi alperenlerin yorumlarından hareket edildiğinde; eğitilenlerin daha doğru yönlendirileceğine inanmak gerekir. Bu cümleden hareketle yukarıda verilen bir hadis, Mevlana'nın açıklamasından yararlanılarak sunulmuştur.

Son yıllarda eğitimde nitelik niceliğin gerisine düşmüştür. Bunun nedenlerinden biri maddeye manadan daha fazla önem veren küreselleşme politikalarıdır. Türk-İslam geleneğindeki alperenlik müessesesinin mana eğitimi önemli bir boşluğu dolduracak, özden yoksun madde eğitiminin tamamlayıcısı konumuna gelecek ve belki de onu gelecekte iflas etmekten kurtaracaktır. Bu nedenle kültürümüzdeki yıldızları dünyaya tanıtmak ve özellikle de eğitimde bu cevherlerimizden yararlanmak hem gereklidir hem de küresel kasırga içerisinde yok olmadan, kültürümüzün geleceğe kalması adına oldukça önemlidir. Bu

nedenle yukarıda Harakânî' (Hz)ye ait iki menkıbeden eğitim için dersler çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacılar tarafından bu tür çalışmaların geliştirilerek devam ettirilmesinin yararı hem kültürümüz için hem de dünya insanlığı için ölçülemeyecek kadar büyüktür.

Önemli Tarihler: *Abdulbaki Gölpınarlı, bizlere iki tarih bilgisi vermiştir: Bayezid-i Bistami(Hz)nin Hicri 261 (876)Tarihinde vefat ettiğini (Mesnevi Cilt:1, sayfa:353), , Ebu'l-Hasan Harkânî' (Hz) nin de Hicri 425 (1033) Tarihinde vefat ettiğini yazmıştır (Mesnevi Cilt:4, sayfa:325).*

Dr. Hayati Bice, Hoca Ahmed Yesevi' (Hz)nin 1166 Tarihinde vefat ettiğini yazmıştır.

Yararlanılan Kaynaklar:

1.Çiftci, hasan. Ebu'l-Hasan Harakânî, (RA) l. Hayatı ve Eserleri Kalkan Matbaacılık Ankara, 2004.

2.Hoca Ahmed Yesevi, Divan-ı Hikmet. Hazırlayan: Dr. Hayati Bice. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara, 2010.

3. Mevlana, Mesnevi,1. 4. ve 6. Cilt. Çev: Veled İzbudak. Gözden Geçiren: Abdulbaki Gölpınarlı. Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul,1995.

4.Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu. Ankara,1988.

5. Attar Feridüddin, Tezkiretü'l-Evliya. Kabalcı Yayınları, İstanbul,2007.